

26 დეკემბრისთვის 1914 წ.

მიიღება ხელის მოწმობა

წლიური ფასი

≡ 5 მან. ≡

ცალკე ნომერი 10 კაპ.

რედაქცია ღიაა 9—3 საათამდე.

უძველესი კვირეული საზოგადო-ეკონომ.

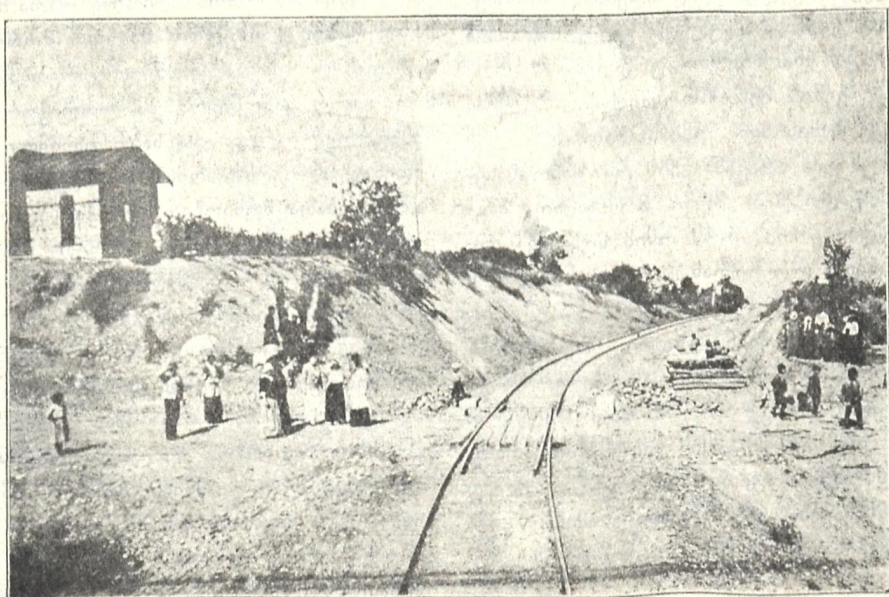
მიზანი და სალიტერატურო უზრუნველყოფა

წელიწადი მასამე

მისამართი: თბილისი, გაბაევსკიი პერ. № 3 რედაქცია „კლდე“. დეპოზის: თბილისი კლდე.

ს ა რ ჩ მ ვ ი:

1. შეთავაზება. 2. ამი და ჩვენი მატინე — შამქორისა. 3. ბრძოლის ველზე დაფიქრებულის სიკვდილი. — ინისა. 4. ჯაკის წერილი კავ. „თემში“. 5. მასალები სსრკ-ის კრებისთვის. — მკვიდრისა. 6. კახეთის რეინის გზა. 7. მასხვად ბ-ნ დუბროვსკის. — მანისა. 8. თბილისის ზრდა. 9. სამარ ასპარეზთა მდგომარეობა. 10. სამხედრო-ტექნიკური გაუმჯობესებანი. — მეომარისა.

სოფ. ბაკურციხესთან
(ახლად გაყვანილი კახეთის რეინის გზა.)

თბილისი 26 ღვინობისთვე
1914 წ.

საერთაშორისო ომის ტალღებმა რუსეთთან ერთად საქართველოსაც გადაუარეს და რაც კი ჯანსაღი, მრთელი და ძალოვანი იყო ჩვენში თან გაიყოლიეს ბრძოლის ველზედ. საქართველომ თუ მეტი არა, ყოველ შემთხვევაში თანაბარი მსხვერპლი შესწირა ომის ღმერთს რუსეთის მოსახლე სხვა ერებთან ერთად. გრძელი სიები ქართველ სამხედრო პირთა დაქრილებისა და დახოცილებისა სამღვთო რკალივით ეჭირება ჩვენს გონებას და ზრდის იმ შეგნებას, რომ სისხლით აღბეჭდილი მოქმედება დაფასებული იქნება ჟამსა განკითხვისასა.

ომის ძალოვანი მანქანა არ კმაყოფილდება ცოცხალ არსთა სისხლით და სულითა, მათი სამხედრო უნარის მოსპობითა, იგი უაღრესად იხვევს თავისი ათასგვარი თვლებით და სოლებით — მთელს ცხოვრებას, არღვევს ერის მეურნეობას. მის შინაგან ძალებსა ჰქსაქსავს ათასგვარ ჭირით და შიმშილით უქადის შემინებასა. ყველა ეს ჭირიც განიცადა და განიცდის სხვებთან ერთად ჩვენი სამშობლო ქვეყანა და მომავალშიაც მოელის ამ მხრივ სხვებთან შედარებით უარესი მატერიალური ზიანი.

მაგრამ საერთო ბედმა ეს უარ გვაქმარა და, როგორც მოსალოდნელი იყო, თვით ჩვენი ტურფა სამშობლოს კიდებები ძველებურად ხდებიან ასპარეზად საომარ მოქმედებისა. კვლავ გვიტრიალდება ისტორიული ბედი და მტერთა ურდოები აპირობენ გადალახვას ჩვენი მინდორ-ველისას... კვლავ დატრიალდება ცეცხლის ალი ომიანობისა და მის ქარიშხალთა ბრუნვაში არავინ იცის რა განოისახება, როგორ ჩამოყალიბდება ჩვენი მომავალი, მაგრამ ეხლავე ცხადია ერთი, რომ ომის სუნთქვა და აზიანებს ეხლანდელ კულტურას... იქნებ იმისათვის რომ წარმოიშვას უკეთესი მდგომარეობა.

მაშ რა გემართებს ჩვენ, რითი შეგვიძლიან შევასუსტოთ ომისაგან განცდილი მატერიალური და სულიერ ხორციელი დანაკლისი, ან რით შეუწყოთ ხელი „უკეთეს მომავალსა“? ამის საპასუხოდ ერთია საჭირო: კარგად უნდა შევითვისოთ უკვე ნათლად გამოსახული განსხვავება გხლანდელი ომისა წინა საუკუნეების ომებისაგან და ასე ავართვათ ცხოვრებას ალლო.

წინად ომები იყო ხალხური, ე. ი. ერის სათავეში მდგომნი, ქულზედ კაცს დაუძახებდნენ და

ამ მეომართა ბრბოთი შეესოლდნენ მტრის ქვეყანას. ეს ბრბო იშვიათად ექვემდებარებოდა რაიმე დისციპლინას და უფრო ნაკლებ რაიმე გათვალისწინებულ, წინასწარ მოფიქრებულ მიზანს. მტერი მისთვის მარტო მტერი იყო, განსაკუთრებით მისი სიმძულვარის და ქვენა გრძობათა ობიექტი; მაშინ გაცარცვა, განადგურება, გადაწვა, აოხრება, ამოყლეტა დიდისა და პატარისა, გახრწნა-გაუპატიურება და სხვა საშინელებანი საუკეთესო საშუალება იყო დამარცხებისა; მაშინ მოდგმა მოდგმას ებრძოდა და რაც მეტად მოსპობდა, მით უფრო უკეთესი იყო. ამას ხელს უწყობდა სარწმუნოებრივი ფანატიზმიც და უმეტესად საერთაშორისო ზნეობრივი კანონი ბარბაროსობისა. მაშ-ნ ომი და ნამეტანად ჩვენს ქვეყანაში ერთგვარი სამხედრო-ზნეობრივი შარავანდელი იყო მოცული და მისი ყოველი შედეგიც დაკანონებული

დღეს კი რას ვხედავთ? დღეს ცხოვრება ყოველმხრივ განვითარებულია, ყოველ სახელმწიფოში დიფერენციაცია არის მომხდარი სხვა და სხვა დარგებისა; სამხედრო ძალა გამოცალკევებულია სხვა ეროვნულ-კულტურულ ძალთაგან და განსაკუთრებით დახელოვნებულია მტერთან ბრძოლაში; ამიტომ საერთაშორისო კონვენციებზედაც და თვით ცხოვრებისაგანაც შემუშავებულია ის პრინციპი, ის ზნეობრივი კანონი, შეფარდებული საბოლოო პოლიტიკურ, სტრატეგიულ თუ უბრალო ტაქტიურ მიზნებთან — რომ ბრძოლა უნდა ხდებოდეს განსაკუთრებით სამხედრო ძალთა შორის, ე. ი. შეიარაღებულ და გაწვრთნილ ჯარებთან. ეს კანონი მით უფრო კანონიერი და ლოდიკურია, რომ თანამედროვე იარაღი და საბრძოლველი საშუალებანი იმდენად ძლიერნი არიან ერთის მხრით, რომ ამ საშუალებათა მოსპობით ისპობა საღსარიც წინააღმდეგობისა და მეორეს მხრით იმდენად რთული, რომ ახალ ძალთა შექმნისათვის დიდი დრო არის საჭირო. ესეც არ იყოს, თანამედროვე ცხოვრებაში ეკონომიურ ძალთა შექმნას დიდი სახელმწიფოებრივი მნიშვნელობა აქვს და განგებ მათი განადგურება, თუ ამას სამხედრო აუცილებლობა არ მოითხოვს არც სასარგებლოა და ზნეობრივ განკიცხვასაც იწვევს მთელი ქვეყნიერობისას. ყველა ამის მაგალითებს მრავლად ვხედავთ დღევანდელ ტიტანიურ ომში: ბრიუსელი და ლომში, რომელთაც წინააღმდეგობა არ გაუწევიათ, ხელუხლებლად იყვნენ დატოვებულნი გერმანელთაგან, რადგან მათთვისვე არ იყო ხელსაყრელი დანგრევა

იმ ცენტრებისა, საცა პირიქით რისამე გამორჩენა შეიძლებოდა ეკონომიურად მეორე მხრით დააქციეს ლუვენი და კალიში, საცა ბრძოლას უწევდნენ. რალა თქმაა საჭირო, კაცმა არ უნდა დაივიწყოს რომ ყველა კონს თავისი უკანონობაც მისდევს თანა და ნებისა თუ უნებლიედ შემთხვევით თუ განზრახ ყოველოვის ექსცესებია მოსალოდნელი და იდილიის მზგავსად უნდა გვქონდეს წარმოდგენილი იმი, რომ არ ვიცოდეთ მისი ცული მხარეებიც. შესაძლებელია დაიხიკოს უდანაშაულო და მშვიდობიანი ხალხიც, შეიძლება გადაიწვას რამდენიმე სოფელი ან ქალაქი, შეიძლება გამხეცებულმა ჯარისკაცებმა არ დაინდონ აქა-იქ ბავშვების და ქალების ნამუსი და უსუსურობა — მაგრამ ყველა ეს მხოლოდ დიდი ამბავის მცირედი თანამგზავრები არიან და გადამწყვეტ-გამანადგურებელი ხასიათი არა აქვთ საერთო მოვლენათა მსვლელობაში. უნდა მივიღოთ მხედველობაში ისიც, რომ ჩვენს მიწა-წყალზედ მოსული ჯართა ურდოებიც ნაკლებ დაექვემდებარებიან საერთაშორისო კულტურულ კანონებს და იქ, საცა გერმანელები ერთს წაახდენდნენ — ესენი ხუთს იმდენს დააზიანებენ — მაგრამ მაინც ნამდვილი ბრძოლა აქაც მხოლოდ და მხოლოდ ჯარს შეუძლიან ჯართან და მშვიდობიანი ხალხი იმის ფარგლებში არა ჰყვება მშვიდობიანმა, შინ დარჩენილმა ხალხმა მხოლოდ უნდა მაშველი როლი ითამაშოს, დაქრილებს მოუაროს და შეინახოს, და უმთავრესად თავისი ეკონომიური, სამეურნეო ცხოვრება ისე აწარმოვოს და შეუთანხმოს გარეშე პირობებს, რომ იმის შემდეგ ცხოვრების საშუალება არც მოესპოს და განვითარებაც შეეძლოს.

აი სწორედ ზემოაღნიშნულ მდგომარეობიდან გამოვდივართ, როცა თამამად შეგვიძლიან უთხრათ სხვებსაც და ჩვენს ერსაც: **პირველი საგანია სიმშვიდეა**, გაგრძელება ცხოვრებისა და მისი მოთხოვნილებათა დაკმაყოფილებისათვის ზრუნვა. საომრად გასული ჯარისკაცები უნდა გულდაშვიდებულნი იყვნენ, რომ მათი კოლმვილი ან დედამამა შიმშილით არა კვდება, უნდა დარწმუნებულნი იყვნენ, რომ მათი კერა არ დაინგრევა და კვლავად აღსდგება მშვიდობიან ცხოვრებისათვის და ამიტომ უფრო გემართებს სიფრთხილე და ორგანიზაცია შინაური ცხოვრებისა. მაგრამ, უმთავრესად, ზემოაღნიშნულ მიზეზების გამო — ჩვენ უნდა ავიცდინოთ თავიდან ყოველი შიში, არ უნდა დავიბნეთ, არ უნდა ავიყარ-დავიყარნეთ, არ უნდა გავიქცეთ და გამოვიქცეთ, არამედ ღირსეულად დაჩხვდეთ, თამამად

და ამაყად ყოველს კარზედ მოსულ უბედურებას. იქ, სადაც მთელი სამყარო შეინძრა და შეირყა, საცა საუკეთესო კულტურული ქვეყნები გახდნენ იმის საჯირითოდ, იქ რასაკვირველია ჩვენი ისტორიული მხარეც არ დარჩებოდა ვადულახველი, მაგრამ როგორც სხვა ისტორიულ დიდ ეპოქებიდან სიქართველო იქნებ დაქრილი, მაგრამ ცოცხალი გამოდიოდა მომავალი აღორძინებისათვის, დღესაც გამოვა თამამი და თავის სამშობლოს მოსიყვარულე. დღესაც უნდა გამოიჩინოს საკმაო დარბაისლობა და ღირსება, რომ შიშინობამ გზა კვალი არ ავკიბნოს. უმსხვერპლოდ ქვეყანაზედ არაფერი გაკეთებულა რა და იმედი ვიქონიოთ რომ დღევანდელი ჩვენი მსხვერპლიც თავდება მომავალი კეთილდღეობისა. მაშ შორს ჩვენგან შიში და ვაჩვენოთ მტერსაც და მოყვარესაც რომ საქართველო ისევ ქართველებითაა დასახლებული.

ომი და ჩვენი მატინე

წარმოუდგენელი რამ ხდება დღეს ქვეყნიერებაზედ. აღსდგა ერი ერზედ და მსოფლიო სისხლის ღვრას დასასრული არ უჩანს. აგერ სამი თვეა და საქმე უფრო მწვავდება. ექვი არავის შეაქვს იმაში, რომ გერმანია თავის მოკავშირეებით ბოლოს და ბოლოს დამარცხდება, მაგრამ ძალიან ძნელია იმის წარმოდგენა თუ როგორ გარდაქმნის და რა სახეს მისცემს მოწავალს ცხოვრებას დღევანდელი იმი. სკცხადია, რომ პოლიტიკური რუკა ევროპისა დიდათ შეიცვლება. შეიცვლება აგრედვე ბევრგან მისი სოციალური, პოლიტიკური სახეც. პოლიტიკურ სოციალურ გარდაქმნას მოჰყვება გარდაქმნა სულიერი, კულტურული. მით უმეტეს მოსალოდნელია ყველაფერი ეს, რომ იმმა უკვე დიდი ექვები დაჰბადა თანამედროვე მსოფლ-მხედველობის აღსრულების შესახებ. უწყალო და სასტიკმა ქეშმარიტებამ გაჰფანტა ის, რის გარშემოც თანამედროვე კაცობრიობის ჩაგრული უმრავლესობა აპირობდა შვების მოპოვებს ს. ტანჯულს და გაწვალებულს ადამიანის აზრს კვლავ დაუსახა ძნელი ამოცანა აღთქმული ქვეყნის ძებნისა და მოპოვებისა.

სად არის ამ საერთო სისხლის აღში ინტერნაციონალიზმი, სოციალიზმი, რომელთა იდეათა განმტკიცებამ შეილია არა ერთი და ორი კეთილშობილი თაობის ძალა და ენერგია, იმ თაობისა,

რომლებს მიმდევართა რაზმი ძლიერი და გავლენიანი იყო ქვეყნიერებაზედ, ჰქონდა საკუთარი მწერლობა, საკუთარი სამეფო. რა იქმნა ჩვენი, ახალი დროის, უდიდესი ფაქტორი დემოკრატია, მისი ძლევამოსილი ეროვნებათა სხვა და სხვაობის აღმომფხვრელი, ძმობა-ერთობის იდეა?

ისტორიულმა მსვლელობამ შეუპოვარის სისასტიკით გაიტაცა ყველაფერი ეს ჩალაბულასავით და კვლავ მძიმე საგონებელში ჩააგდო კაცობრიობა, მსოფლმხედველობის გარდაქმნა-გადასინჯვის საკიროების შესახებ. კაცთმოყვარეობის მცნებათა მაგიერ ჩვენ თვალწინ სულ სხვა, მეტად არასასიამოვნო სურათი გადაიშალა. დაიმსხვრა ტაძარი უკანასკნელ საუკუნოების მიერ აგებულ ჰუმანიტარულ მსოფლმხედველობისა და მის ნანგრევებ ქვეშ გამოჩნდა ძველი, ისე როგორც თვით სამყარო, ქვა: წარწერით: *natio nationi lupus est*. სწორედ ასეთ განწყობილებაში არიან დღეს ორ ბანაკად დაყოფილი დიდი ერები. გერმანიამ მგლობა დაუპირა სხვებს, სხვებმა პასუხი გასცეს: პატარა ერებიც მიჰკედლებიან ამა თუ იმ სახელმწიფოს და საერთო მსვლელობაში მათაც თავისი წვლილი შეაქვთ. ჩვენ ქართველნი დიდ რუსეთთან ვართ შეკავშირებული და რაც ძალა და ღონე შეგვწევს მასთან ერთად პირნათლად ვეწვეთ ჰაპანს თავზე დამტყდარ მოვლენისას.

მასთან ერთად ჩვენც მოგვიხდება გადასინჯვა შერყეული მსოფლმხედველობისა, გზის დასახვა მომავლისაკენ. მაგრამ ყველაფერი ეს მეტად რთული, მრავალთაობათა საქმეა. მხოლოდ ერთია აშკარა, რომ ამ საქმეში დიდს ადგილს, დიდს ყურადღებას მიიპყრობს ეროვნული ორგანიზაცია, მისი თვისების შესწავლა, სურვილი მისი შეთანხმებისა და შენატესავეებისა სხვა ამგვარივე საზოგადოებრივ ორგანიზმებთან. ჩვენ არ გამოუდგებით აქ ამ საკირობოროტო საკითხების გამოკვლევას რადგან მათ ფართო განხილვას დიდი დრო და მომზადება სჭირია. ჩვენი სურვილია, რადგან დღევანდელმა კვშიარტებამ ყველა არსებულ საზოგადოებრივ კავშირებისაგან ეროვნული კავშირი და იცნო სინამდვილედ — აღვუხსნათ, რამდენადაც შესაძლებელი იქმნება ჩვენთვის, ქართველი ერის მატთან; მისი მონაწილეობა და მისი წვლილი ამ მეტად საინტერესო და მეტად სასტიკ, ძაძით მოსილ დროში. ნურავინ იფიქრებს, რომ ჩვენ, ამ ჩვენი სურვილით, რაიმე ვაჭრული მიზანი გვქონდეს სახეში, რაიმე სამაგიეროს ვითხოვდეთ! ამნაირი საქციელი ჩვენი ისტორიული ტრადიციის წინააღმდეგი იქნებოდა. შეიძლება ამ

მხრივ დამნაშავენიც ვიყვნეთ ცხოვრების პრაქტიკულ ალღოს წინაშე, მაგრამ ასეთია ჩვენი ისტორიული ზნე!

ჩვენ ჩვენი ხანგრძლივის არსესობის დროს ერთგულად ვდაჯავობდით ევროპას. ჩვენი მარჯვენიტ ჩვენ მიწა-წყალზე ვანგლებდით აზიიდან შე მოსულ ურდოთა ძალებს და ისე ჩანებულს ვისტუმრებდით ევროპისაკენ; ჩვენ მკერდზედ დაჩლუნგდა სპარსეთის ბასრი ხმალი, ჩვენ შევილიეთ ძალა არაბ-ოსმალთა შემოსევისა; აქ, ჩვენ მამულში ჩვენი ხალხის ამბოხების აღზნებულ ცეცხლზე დაიწყო დნობა უდიერმა მონგოლთა ურდომ. ჩვენს ღვაწლს საშუალო საუკუნეთა ტრადედიოში მტერმა პატივისცა—მხოლოდ ჩვენ შეგვეძლო გაშლილი დროშებით შესვლა უძველეს ქალაქში ქრისტეს საფლავის პატივსაცემლად; მათ შთამომავალთ კი—ვისიც მესვეურნი ვიყავით წმიდა საქმეში, მათთვის უცნობი ქართველთა სახელი მატთანის ფურცლებიდანაც კი ამოშალეს.

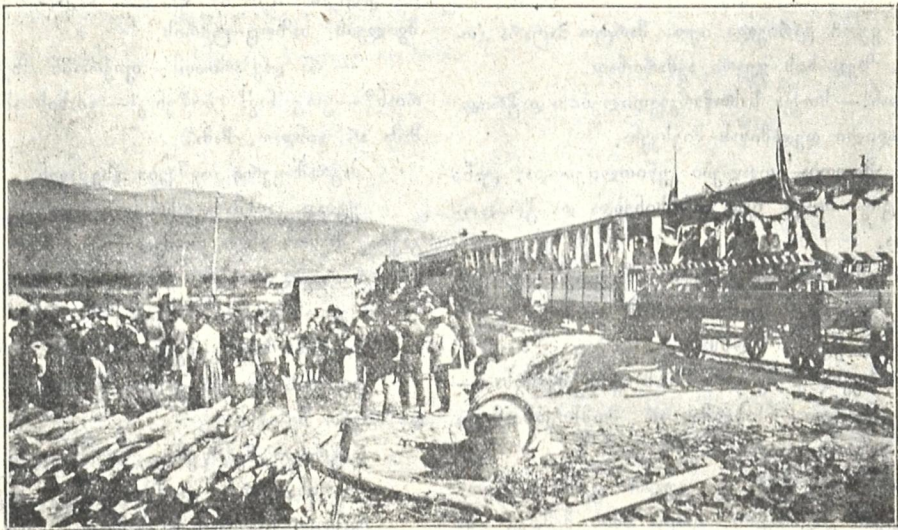
ამისათვის ჩვენ საყვედური არავისათვის არ გვითქვამს, არავისთან ვაჭრობა არ დაგვიწყვიდა! მხოლოდ ამითი ვართ ჩვენ ქართველები ამაცნი, ამით შემუშავდა ჩვენი ეროვნული პიროვნება, ჩვენი ისტორიული სახე და სული. არც დღეს გვაქვს რაიმე განზრახვა, განსაკუთრებით ჩვენთვის არაფერს გამოველით; თუ არ სხვებთან ერთად, სხვის უბედურობაზედ ჩვენ ბედნიერების აშენებას არ ვაპირობთ. ვიბრძვით უშწიკლოდ მხოლოდ და მხოლოდ მოქალაქობრივ წმიდა მოვალეობის შეგნებით. დაიწყო თუ არა ომი, ქართველობა მთელი თავის არსებით ჩაება ომში, პირადის სამსახურით თუ, ქონების შეწირვით.

წილად არა გვხვდა, რომ სხვასავით დიდი როლი გვეთამაშნა უმაღლეს პოლიტიკაში, სამაგიეროდ სახელმწიფო დაცვის წმიდა და დიდმნიშვნელოვან საქმეში, ჩვენი ცხოვრების სოციალური და ეკონომიური ვითარების მიხედვით კი უფრო მეტი, შედარებით სხვასთან, ბეგარა დაგვედო კისერზე. ვაპობთ, უფრო მეტი და აი რატომ? დაქრილთა და დახოცილთა ყოველ დღიური სიის ზერეული გადასინჯვაც კი აკვირვებს კაცს დაღუბულ ქართველთა რიცხვის სიდიდით საერთო რიცხვთან შედარებითა. არც ერთი ერი არ იძლეოდა სამხედრო მოსამსახურეთა ისეთს დიდს პროცენტს; როგორც ქართველობა და ამას თავისი მიზეზიც ჰქონდა. ჩვენი ისტორიულის პირობების გამო ჩვენ გვყავდა მრავალ რიცხოვანი სამხედრო-მოსამსახურე კლასი (თავად-აზნაურობა). რუსეთთან შეერთების

შემდეგ ისეთ ქვეყანაში, სადაც ვაჭრობა-მრეწველობა არ იყო, მეურნეობა პრიმიტიულ პირობებში სწარმოებდა, საეროობა ან ეროვნულ დაწესებულებაში თავს ვერ შეაფარებდნენ, რ დგან იგინი დღე საც არ არსებობენ; ამ მრავალ რიცხოვანმა კლასმა მხოლოდ მოხელეობაში იპოვა ხსნა. ხასიათი და ეროვნული თვისებანი იზიდავდნენ და აწინაურებდნენ უფრო სამხედრო ასპარეზზე. ამ ძირითად მოვლენას ბოლო დროს შემთხვევით ხასიათის მიზეზებიც შეემატა. ასი წლის იუბილეს თავზე შეთავრობამ მოგვცა რამდენიმე სტიპენდია საკადეტო კორპუსებში. ღარიბი თავად აზნაურობა დიდის სიამოვნებით სარგებლობდა ამ წყალობით და ყოველ წლიურად რამდენიმე ათეული ნორჩი ყმაწვილი იგზავნებოდა რუსეთში სპეციალურ სამხედრო სწავლის მისაღებად. ჩვენში გამეფებული ჰუმანიტარული გიმნაზიები ამ მხრივ ზედმეტ წყაროდ გადაიქცნენ. ჩვენი სიღარიბე საშუალებას არ აძლევდა გიმნაზიაში კურს დამთავრებულთ უმაღლეს სასწავლებელში სწავლის გაგრძელებისას და იძულებულ ხდოდა სამხედრო სასწავლებლისათვის შეეფარებინათ თავი. ამ გზით და ჩვენებურ, თუ შეიძლება ასე ითქვას, განსაკუთრებული პირობების გამო აღიზარდა ის მრავალ-რიცხოვანი ქართველი აფიცრობა, რომელიც ასე ღირსეულად და პირნათლად ეწევა სამსახურს საერთო სამშობლოს წინაშე! ასევეა საქმე

უბრალო ჯარის კაცთა შესახებ. შეურყვევლ ცნობად არის მიღებული, რომ ის ქვეყანა იძლევა შედარებით მეტს რიცხვს სამხედრო მოხელეებისას, სადაც სოფლური, და არა ქალაქური, ცხოვრება სჭარბობს. ამ მხრივ ჩვენი ქვეყანა პირველ კატეგორიად უნდა ჩითვალოს ისეთს საერთო მოვლენას, როგორც არის ნაკლები სისაღე ქალაქისა და, მაშასადამე, მეტი უვარგისობა მოქალაქეთა სამხედრო ბეგარის მოხდაში, ზედ ერთვის ყოველნაირი განთავისუფლება სამსახურის გამო და ყოველგვარი ცდა რაიმე ხრიკებით ბეგარიდამ თავის დახვეწისა. ბოლოს გულუბრყვილო და საღი სოფლელი გამოდის უმეტესად დაბეგრილი ვიდრე სუსტი და ოინბაზი ქალაქელი.

ქონებრივ შესაწირითაც ქართველი ხალხი ჯერ სხვას არ ჩამორჩენია. ყველგან სადაც კი მოიპოვება ქართველობა, თავის განწირვით ეწევა წმიდა მოვალეობას დაქრილთა და დაზარალებულთა სასარგებლოდ. ისეთ ქალაქებშიაც-კი, როგორც პეტერბურგი და მოსკოვია. ქართველებისათვის, ქართველთა შეწირულებით და პირადის სამსახურით არსდებიან სამკურნალოები და თავშესაფარები, სამშობლო მხარეშიც ხომ ჩვენი ღარიბი საზოგადოება არაფერს არ ზოგავს, პერანგს იხდის და მიაქვს სამსხვერპლოზე. საერთო ომიანობით გამოწვეულს ეკონომიურს პოლიტიკას ჩვენ უფრო მეტის სიმწვავეთ განვიცდით. უცვლამ უწყის, თუ რა მძიმე ეკონომი-

კ. რკ. გზ. სადგური „საგარეჯო“.

ური კრიზისი გამოიწვია კახეთში სასმელების აკრძალვამ. ეს იმ დროს, როდესაც ჩვენ არავითარ ეკონომიურ სარგებლობას არ გამოველით. ჩვენ არ გვყავს მრეწველი და მოვაჭრე კლასი, რომელიც ისარგებლებს სამხედრო მოთხოვნილების დასაკმაყოფილებელ „ბადრიადების“ მოგებით.

ასეთი უმწიკვლო და დილა, შედარებით სხვასთან ჩვენი პირადი და ქონებრივი სამსახური საერთო სახელმწიფოს წინაშე.

ოსმალეთის ომის გამოცხადება კიდევ სხვა მსხვერპლს მოითხოვს ჩვენგან, მაგრამ ამახედ შემდეგ.

შამქორი.

**ბრძოლის ველზე
დავიწყებულის სიკვდილი**

ცას სახე დაჭდურემოდა. ბუნება ძაძით შემოსილი. ეთ. ახალგაზრდა ვაჟკაცი უცნო მხარეში სისხლით იცლებოდა. სამშობლოსათვის გულიდან მოკვლივით, ომში წამოეყვანათ და ესლა ბრძოლის ველზე უმატრონოდ სული ჰხდებოდა.

— წაუღი, დედაჲ, წაუღი! — წამოიძახა მისუსტებულის ხმით და წამოჟღერებდა შეეცადა, მაგრამ ვერ მიახერხა. რის ვაი ვაგლახით მარჯვენა ხელს დაუერღიო, ცოტათი წამოიწია და გარემოს უძლეური თვალები მიმოავლო.

ბრძოლის ველი ცარიელი იყო. მარტო ზატარა გორაკი მოსჩანდა. ზედ ხის ჯვარი აუმატონათ.

— წასუღან! — სთქვა სასოწარკვეთილებით დაჭრილმა და დონემინდილი დედამიწას მიესვენა.

ხმა აღარ ამოუღია. თვალები უწითლდებოდა, ტანა უხურდებოდა. ცივი ნიაფი ზედ დასისინებდა და ჭრილობას უფხუხუხებდა.

დაჭრილი გმინავდა და გულში იწუგებოდა. ვერ მისვედრდიოდა, თუ რად ებრძოდა ამ უცნო მხარეში მისთვის სრულიად უცნობ ხალხსა.

— რას მამავედნენ მე ცხრა მთას იქით მუფოფსა. — ფიქრობდა დაღონებული. — სახლში არ მომხტომიან და ცოლშვილი არ აუწიოკუბათ ჩემთვის...

ცოლშვილის გაგონებაზე გულმა ცუმ დაუწყო. აღუღდა. ცრემლები გადმოჰარა. ცოტა ხნის შემდეგ გული ისევ მობრუნა. თითქოს ტკივილებმა უკლესო, მიუყნა. რაღაც უცნაურად გამოიტყირებოდა. ჰირზე დი-

მილი უერთოდა. ეტეობოდა, განება სულ სხვაგან უქროდა, აღარც მტერი აგონდებოდა, აღარც ჭრილობა, თვალწინ აშკარად სამშალო მხარესა ჰხედავდა: ამაყად გამოიურებოდნენ მადლი მთები; მხარულად მახტოდნენ მთის ზატარა მდინარეები და თავ სწვანე ნახორებს ეთამაშებოდნენ, ზატარ-ზატარა ველები კეკლუცად ამტებოდნენ.

— აი ჩვენი სოფელი! — ამბობს დაჭრილი. — ჩვენი კარმიდამო!.. დედაჩემი... დედი! დედი! — უძახის დედას გახარებული.

მაგრამ დედა უერს არ უტდებს, უძრავათ სდგას და სევდიანად გასცქერის შორ გზას. თმა ძალზე გასწვლარავებია, წელში მოხრილად, მოტეხილად.

— დედი, შენ შეიღს ვერა ჰხედავ? — ეკითხება გულნატკენი შვილი დედას. — აი მოვედი.

მაგრამ დედა მაინც ვერავისა ჰხედავს და სულ გზას გაჰუერებს.

სახლიდან ახალგაზრდა ქალი გამოვიდა. უმტეერო ქალადივით თეთრი კაბა ეცვ. წერწეტი ტანი ლერწამივდ ერხეოდა. შავი ნაწინავები გოჭებამდინა სცემდა. შავი წარბები მოჭდუქმოდა. შავი თვალები ცრემლით გავსებოდა. ქალს ორი ზატარა მარგალიტივით ბავშვი გამოჰყვა. ცელქები დედას კაბის კალთაზე ებღაუჭებოდნენ და რაღაცას შესთხოვდნენ.

— ნახო! — უძახის დაჭრილი ცოლსა. — შენ ზენოს ვერა ჰხედავ? — შიდი მომეხეიე... სიმი თვე იქნება რაც აღარ მინახვიანარ.

მაგრამ არც ნახო აქივეს უერ: დედას. ქალი უახლოვდება დედამთილს და რაღაცას ეუბნება. მოხუცებული ტირის და სიბრ: ლუციით უცქერის შვილიშვილებს. ნახოც ტირის.

— რა დაეზრათა! — ფიქრობს ზენო. — ვისა სტირიან? — გოგონავ! ბიჭუნავ! — უძახის ახლა შვილებს. — მამა არ გინდათ, მამა?

მაგრამ ვერც ბავშვები ჰხედავენ. უცბად გაისმა ფთხრილი და ტკბილი მოჩვენება გაქრა. ზენოს ახლა რომელიდაც შავი ფრ. ნუკელი თავს დასტრიალებდა. ფეხთ ვიდრე შავებში გახვეულია და მამანი მოჟღერებოდა. სახე მოეუერნა.

— ვინა ხარ? — შეეკითხა ზენო. უცნობმა ხმა არ გასცა, წამოდგა. გარს შემოუარა და თავით მოუჟდა.

დაჭრილი შეძრწუნდა. — ვინა ხარ? — გაიმეორა ხმის კანკალით. უცნობი ხელმეორედ წამოდგა, ზენოს წინ გაჩერდა და წამოსასხამი გადამწია. საშინელება რამ იყო. ზენოს თვალებში საოფლივით

თეთრი ძვლის კაცო უცქერდა. თვალების ადგილას ში-
ვი თრთოები მოუჩანდა, კბალები დაჭკრულადა.

ჩონჩხმა ხელ-ჩელა ასწია ხელი და ზენოსსაკენ გაი-
შვირა.

ზენოს ეს დაუდუნდა.

— გინდა შენ სამშობლოში წაგიყვანო? — შეკვიპდა
ჩონჩხი.

სამშობლოს გაგონებაზე ზენოს გულს მოეშვა.

— მაშ ადე ჩამეკარ გულში. — უთხრა ჩონჩხმა.

ზენო შეუთქმნდა.

ჩონჩხმა აღარ აცალა. წააელა მკლავებში ენსული-
ვით ცივი ხელები და ხელ-ჩელა ასწია მადლა.

ზენოს ძარღვებში სისხლი გაეუინა, სული შეუშრუ-
და. გულის ცემა შეუწყდა.

ზენო ძვლის კანმა გულში ჩაიხუტა.

ცა ატრიადა და გაციებულ კვამს მშობელი დედის
მაგაურ თვის ცრემლთა დვარები დაადინა.

ინი.

აკაკის წერილი

ორასი ათასი მეომარი გამოიყ ანა ჯერ-
ჯერობით ამ პატარა საქართველომ და იძუ-
ლებითი არა ყოფილა რა!

ყველა თავის სურვილ-ნებითა და სიხა-
რულით მიისწრაფოდა რუსის ჯარებთან ერ-
თად თავდასადებად შორეულ ქვეყანაში.
დიდი ხნის გულის ნადებმა გრძნობამ სიმღე-
რათ ამოიხეთქა და ტკბილი გუგუნე გადა-
ეცა საქართველოს მთასა და ბარს. ერთი
საუკუნეა, რაც ამისთანას არას მოსწრებია რა
საქართველო. დღევანდელ ქართველში გამო-
იღვიძა წინაპარმა! გმირული სიკვდილი აღა-
რაფრად მიაჩნია და თავის განწირვით უნდა
რომ სხვების სიკვდილი დასთრგუნოს და
მომავალ დემას ცხოვრება მიანიჭოს!...

რამ გამოუღვიძა, მთელ საუკუნის განმა-
ვლობაში მიყუჩებული გრძნობა? — იმ ალთქ-
მამ, რომელიც გამოიხატება სარდლის სიტ-
ყვებში: „რუსეთი გამოდის მოსარჩლედ პა-
ტარა ქვეყნების, რომელნიც ძალმეორობით

დაჩაგრული არიან! დეე, ამიერიდან ნულა
იქნება პატარა ერის გაქლევა და ქვეყნად
დამყარდეს თანასწორობა, ძმობა ერთობა და
სიყვარული“ — აი სწორედ ამ აზრით იყვნენ
ჩვენი წინაპრები გამსქვალულნი, როდესაც
რუსები მოიწვიეს!

თუ დღემდის არ ხორციელდებოდა ეს
დიადი ალთქმა ეს სულ ზოგიერთების ბრა-
ლი იყო და დღეს გაახლებულ რუსეთის აზ-
რი და სურვილი გამოითქვა უმაღლესის პი-
რით. იმედია ასრულდება ჩვენი წინაპირების
განზრახვაც.

სწორედ ამან ააფრთოვანა დღეს საქართვე-
ლო და მოაგონა მამაპაპის ანდერძი: „სჯობს
სიცოცხლესა ნაძრახსა სიკვდილი სახელოვა-
ნიო“!

გაუმარჯოს დიდებულ რუსეთს და მას-
თან ერთად ამ პატარა საქართველოს!.. მრავალ
ჟამიერ!.. („თემი“.)

აკაკი.

მასალები სამედიო- რაციო კრებისათვის (გაგრძელება)

მეორე მომხსენებლად გამოვიდა ბ.ნი ი. მ.
ლებედვეი — წევრი ხახელმწიფო-სათათბიროსი. იგი
სათათბიროში მომხსენებელი იყო იმ განყოფილე-
ბის შესახები ხარჯთ-აღრიცხვისა, რომელიც განა-
გებს მიწათ გაუმჯობესების საქმეს. და შედის მიწათ-
მომწყობ და მიწათ-მომქმედ მთავარ გამგეობაში.
ბ.ნმა ლებედვემა აღნიშნა თავშივე, რომ სულ ცო-
ტა ხანია, რაც თვით განყოფილება დამოუკიდებელ
ერთეულად გადაიქცა, რაც იგი გამოეყო გადასახ-
ლების მოგვარებულ გამგეობას.

მიწათ გაუმჯობესების განყოფილების ხარჯთ-
აღრიცხვა ერთობ დატვირთულია დასახული გან-
ზრახვებით.

მიწათ-გაუმჯობესების განყოფილება თავის ყუ-
რადლებას აქცევს თხლათ დასახლებულ განაპირა

ქვეყნებს. ამით იგი არ ემსახურება თავის ძირითად მიზანს, რომელიც იმაში მდგომარეობს რომ გააუმჯობესოს მიწით სარგებლობა იქ, სადაც ეს მიწით სარგებლობა ერთობ შევიწროებულია. იგი პირიქით ხელს უწყობს იმ გარემოებას, რომ გამოსაყენებლად გადააქციოს ისეთი მხარეები, სადაც უიმისოდ აღდგალი გამოუყენებელი მიწებიაო,— განაგრძობს მომხსენებელი. ის თანხა, რომელიც გადადებულია კავკასია-ციმბირ-თურქისტან-„სტენაია“ ოლქისათვის, შეადგენს დაახლოვებით 60 პროც. მთელი საოპერაციო ხარჯებისას, რომლებიც მიწათ-გაუმჯობესების განყოფილების განკარგულებაშია. როდესაც კარგად ჩაუკვირდებით ამ გარემოებას და თა-

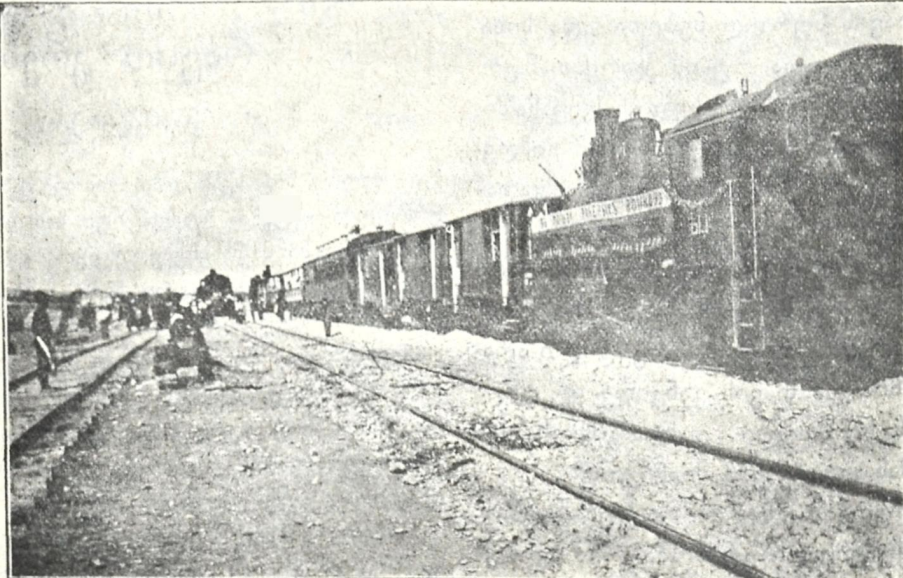
ნაც იკითხავთ, თუ რატომ იხარჯება ეგზომ დიდი ფული ამ განაპირა ქვეყნებისათვისო, განაგრძობს მომხსენებელი— ცოტად თუ ბევრად ირკვევა ერთ-ერთი უცხო მიზანი, რომელსაც ხსენებული უწყება ემსახურება კრედიტების განაწილების დროს. ეგ მიზანია გადასახლების საკითხი. უწყება უმთავრესად იმ მიზანს ემსახურება, რომ მიწა გამოსადეგი გახადოს გადასახლებისთვის, რომელსაც უეჭველი რუსიფიკატორული ელფერი დაჰკრავს. ყოველ შემთხვევაში, ეს ტენდენცია, აშკარაა, რაც შეეხება კავკასიასა და თურქისტანს და იგი ტენდენცია, იშვიათის დაჟინებით გაყავთ ცხოვრებაშიო. ხოლო ზოგიერთ ხარჯთ აღრიცხვაში პირდაპირ ნათქვამია:

პრაპორ. ივლიანე ჩახავა (დაქრილია).

პოდ. ილარიონ ჯობავა (დაქრილია).

კ. რკ. გზ. შუა სადგური „გურჯაანი“ საიდანაც გზა წავა თელავისაკენ ერთის მხრით და წნორის წყლისაკენ მეორე მხრით,

კაპ. ვლადიმერ ლალიძე.

პოლკ. ო. კონს. გიორ. ძე შერვაშიძე (მოკლულია).

პორ. შ. ლვა აბესაძე.

ორ. ვალერიან ლოლაძე.

შტ.-კაპ. კარბუზ ანთაძე (დაჭრილია).

პორ დიმ. ჩრდილელი.

პოდ. თავ. არჩილ ხიდირბეგიშვილი (მოკლულია).

შტ.-კაპ. ნიკანდრი გოგიტიძე (დაჭრილია).

კაპ. ალექ. ზოგიტიძე (დაჭრილია).

„თანხა გადადებულია იმისთვის, რომ მიწა-წყალი გამოსადეგი გახადოს რუსების გადმოსასახლებლად;“ „კერძოთ კავკასიაზე რომ შეეჩერდეთ ჩვენ განცვიფრებაში მოვდივართ იმ თანხის სიცოტავით, რომელიც კავკასიისთვის გადადებულ 1.500,000 მანეთიდან, ხმარდება ადგილობრივ მცხოვრებთა საჭიროების.“ „მელიორაციის შესახები საკითხი, ხშირად იარაღის ხმარებას მოითხოვს ადგილობრივ მცხოვრებთაგან და ზოგჯერ მთელი სოფლები ერთი მეორის წინააღმდეგ ილაშქრებენ, რათა საჭირო წყალი ხელთ იგდონ, მაშინ როდესაც ამ საჭიროების დასაფარავად გადადებული თანხა ერთობ მცირეა: ასე მაგალითად, წყალდიდობის წინააღმდეგ ბრძოლისთვის გადადებულია სულ რაღაც 34,025 მანეთი, ხოლო ხონაშენის „კიარგიზების“ შესაკეთებლად—19,546 მანეთი—აი ეს გახლავთ ის თანხა, რომელიც ემსახურება მართლა ადგილობრივ მცხოვრებთა საჭიროებას.

იგი თანხა ძლივს სცილდება 50,000 მანეთს, მაშინ როდესაც დანარჩენი ფული სულ ერთიანად გადასახლების პოლიტიკის წარმოებას ხმარდება? ამ გვარად ამბობს ბ-ნი ლებედევი—კავკასიაში სამელიორაციო მიზანი, მკაცრად ექვემდებარება გადასახლების მიზანსო!“

„მეორე უცხო მიზანი რომელსაც მიწათ-გაუმჯობესების განყოფილება ემსახურება კავკასიაში, გახლავთ მებაშეშობის განვითარება; ამერიკისთან შეჯახების გამო და რამდენიმედ თვით მოთავარ უწყების კერძო გემოვნების წყალობით, მებაშეშობისათვის მიწების მოწყობას ერთობ დიდი ყურადღება აქვს მიქცეული. მთელი ის თანხა, რომელიც თურქისტანისთვის არის გადადებული, და მეტი წილი კავკასიისთვის გადადებულისა ხმარდება სწორედ ამ მებაშეშობას“.

„ამრიგად—დასკენის მომხსენებელი— გარდა პირდაპირი დანიშნულებისა, მიწათ-გაუმჯობესების განყოფილება უცხო დანიშნულებას ეჭანება: გადასახლებას, მებაშეშობას და მიწათ-მოწყობისათვის ხელის შეწყობას; და მასთან ეს უცხო მიზნები იმდენად სჭარბობს მათ განყოფილების მიერ მოთავარ დასახულ მიზანს, რომ მოთავარი მიზანი მეორე და მესამე ხარისხოვან მიზნად არის გადაქცეული.

ამიერ-კავკასიისათვისაც ფრიად საინტერესო ცნობებია მოყვანილი მესამე მოხსენებაში, რომელიც ეკუთვნის სახელმ. საათბ. წევრს ბ-ნ ს. ს. კრიმს და რომელიც ატარებს ამ სახელწოდებას: •

„თურქისტანში კერძო პირთა ხარჯი, სარწყავ სამუშაოთა წარმოების კანონი“.

ყველა საჭიროების შორის, საკითხი მორწყვის შესახებ ნათლად და ნაკაფოდ ირკვევა და მას პირველი ადგილი უჭირავს მთელს თურქისტანში. დანარჩენი საკითხები მეორე რიგშია ჩამდგარი. უეჭველია, დიდი მნიშვნელობა ექნებოდა, როგორც ამ მხარის ცხოვრების გაშუქებას სახელმწიფო სათათბიროში ადგილობრივ მოსახლეობის წარმომადგენლებისაგან, რომელთაც საუკუნოებით შეუმუშავებიათ, როგორც ტენიკა, ისე თვით წესიც სარწყავებისა, ისე ცოცხალი სიტყვითაც იმათი, ვინც რუსეთიდან არის გადასახლებული, ამბობს ბ-ნი კრიმი.

სარწყავ წყალში არსებითი მნიშვნელობა აქვს თვით წყალის ამღვრევ ლექსა და სიმღვრივეს და წყლის ქიმიურ შემადგენელობას. ყირიმსა, კავკასიასა და თურქისტანში, საზოგადოთ ყველა იმ ქვეყანაში, სადაც ირიგაცია არის მოწყობილი, ამ ლამს ერთობ დიდი მნიშვნელობა აქვს ქვეყნის მეურნეობაში; ამ ლამის წყალობით ყირიმსა და კავკასიაში ვენახი მთელი საუკუნის განმავლობაში უსასუქოთ ხარობს. მე მინახავს ერთი ამგვარი ვენახი ყირიმის ერთ ერთ ველზედ, სადაც ყურძნის მოსავლის შესახებ 1810 წლიდან ცფრები მოიპოვება.

ყოველ წლივ ვენახი ირწყვება მთის მღვრიო წყლითა და მიუხედავად იმისა, რომ მიწა არც ერთხელ არ გაუსუქებიათ, ყურძნის მოსავალი მთელი საუკუნის განმავლობაში ერთი და იგივე იყო: 350—500 ფუთამდე.

მომხსენებელი შემდეგ განაგრძობს: „ახალი

ენვერ ფაშა (ოსმალეთის ეხლანდელი ფაქტიური ბატონი).

უცნობი პირობა, კიდევ ერთი ბნელი მხარე, კიდევ ერთი საკითხავი, რომელთაც მეურნე იძულებულია დიდ ფასად დაახდევოს თავისი ქონება—ეს არის რაოდენობა საქირო წყლისა მიწის ერთეულზედ. ჰიდრომოდული, რომელს მიღებულია ანგარიშით—1 კუბიკური საყენი ერთ წუთში ათი-ათას დესეტინაზედ, თეორიული საზომია, და ცხოვრებას დაშორებული, როგორც გამოკვლევამ დაამტკიცა.

როდესაც სახელმწიფო გამოჰყოფს ხოლმე სახაზინო დიდ ველებს, იგი არა მარტო ჰკარგავს დიდ ფასს უცოდინარობის გამო, რაკი არ იცნობს თავისავე საქონელს, არამედ ჰკარგავს ერთ უდიდეს ძალასაც—გაელენას ეკონომიურ ცხოვრების მიმართ, უღებავს იხეთ ძვირფასს და მეტად „საქირო“ რაიონში, როგორც არის თურქისტანი.

ამის შემდეგ, თუ მივიღებთ კანონის პირველ მუხლს, რომლის ძალითაც თურქისტანის საგენერალ-გუბერნატოროს მთელი წყლები, მიუხედავად იმისა თუ ვის მიწაზედ მოიპოვებინან—სახელმწიფოს უმაღლეს გამგეობაშია—ჩვენ ახრად არა გვეკონია შექმნა სახელმწიფოებრივი ახალი დომენისა, რომელსაც გასცემდნენ განსაკუთრებულ მონაპოლიად, არამედ ვსტოვებდით სახელმწიფოს ხელში, რომელსაც ახარია საზოგადო ინტერესების დაცვა.

შემდეგ ბ-ნ კრიმს მოჰყავს ამონაწერები თურქისტანის მიწათ-მოქმედების და მიწათ-მოწყობის მთავარ-გამგის წერილიდან: „მეტად და მეტად ძნელი იქნებოდა სარწყავების მოწყობა ისეთ მიწის არე-დარევის დროს, როცა გამოურკვეველი რჩება, თუ სად თავდება მიწათ-მფლობელობა ხაზინისა და სად იწყობა კერძო“, და არ შეიძლება ამას არ დავეთანხმობთ, უმატებს თვით მომხსენებელიც.

სახელმწიფო-სათათბიროში მიღებული იყო სურვილი ახალ მიწათა მორწყვისა, თანახმად წინასწარ შენუშავებულ საზოგადო გეგმისა ყოველ ხელობისათვის.

ეს გეგმა სისტემატიურად უნდა შესრულებულიყო. გატაცებული ლტოლვა ხელოვნურად მორწყულ მიწების გაფართოებისაკენ ცოტა ფული და ძალი არ დაუჯდა რუსეთის სახელმწიფოს.

კანონ-პროექტი სახიფათოა კერძო მეურნე-სათვისაც; ვერც ერთი მეურნეობა ვერ განვითარდება ადმინისტრაციის საქმეში ჩარევის დომოკლეს მახვილ ქვეშაო; ცოცხალ კომერციულ საქმეში შეყვანა საადმინისტრაციო ელემენტისა მეტად სახიფათოა.

კერძო მეურნე, როგორც განსაკუთრებით გამოჩენის მაძიებელი, დაადგება ყველაზედ ნამდვილს, პრაქტიკულს და სასარგებლო გზას, სახელდობრ შეაერთებს ადგილობრივ ნაცადს, საინჟინრო ხელოვნებასა და სააგრონომიო მეცნიერებასთან, ე. ი. შექმნის ახალ თურქისტანში სარტების მეურნეობას რუსულთან ერთად.

დასასრულ სახ. სათ. წვერი ს. ს. კრიმი დაასკენის: „სწორე სამელიორაციო საქმეთა მოსაწყობად საქიროა დაწვრილებითი და სისტემატიური შესწავლა და გამოქვეყნება ეკონომიური და ბუნებრივ-ისტორიული პირობებისა მებამბეობის და მასთან მჭიდროდ დაკავშირებულ რაიონებში“.

ბერეზოვის მოხსენებაზედ შემდეგ.

მკვიდრი.

კახეთის რეინის გზა

ამ რამდენიმე ხნის წინად თბილისიდან გაუკზავნა კახეთისკენ პირველი მატარებელი, რომელმაც მოგზაურობის შემოსავალი შესწირა დაჭრილთა დამხმარე კომიტეტს. სხვა მოგზაურთა შორის ბრძანდებოდა თ-დი დიმიტრი ჩოლოყაშვილიც, რომელმაც კეთილ იხება და ჩვენის თხოვნით გადმოგვცა დასაბუჭდით რამდენიმე სურათი კახეთის რეინის გზის სადგურისა და სხვა და სხვა ადგილებისა. ჩვენი უურნალო, რომელიც უოკულთვის მოსარჩელედ გამოდიოდა ამ დიდმინუხელოვან საქმისა, ერთხელ კიდევ საამოვნებით აღნიშნავს რომ გზა სულ მღირე ხანში აშუშავდება და როგორც გამოირკვას მარშალთა და დეპუტატთა წარსულ კრებაზედ სულ ორი-ოდე ვეკსი და დარჩა გასაკეთებელი თელავამდის. გიორგობისთვის გასულს უკვე დაიწეება დროებითი მოძრაობა და, კარი გაელება კახეთის ვაჭრობის, მუურნეობის და სხვა დარგების განვითარებას. ჩვენი სამოთხის დარი კახეთი მჭიდროდ გადაეხმის დანახრენ საქართველოს და ახალ საფუძვლებს შექმნის დღევანდელ დიდი მთმენტის ზეგავლენით ისედაც შეკავშირებულ საქართველოს უფრო მჭიდროდ გაერთიანებისთვის. დიდება და ჰატივი იმ ქართველ მოღვაწეებს, ვინც ამ გზას „სიძნელე გზისა გაუადვილეს“ და ხორცი შესისხეს თეორეტიულად დიდი ხნის მოახრებულ საქმეს; მათი სახელები ოქროს ასოებით უნდა იყოს აღბეჭდილი არა მარტო ყოველ ქართველის გულში, არამედ ყველა იმ სადგურზედაც, სადა მომავალი რეინის გზის მატარებელი გაჩერდება დასასვენებლად.

სებლად და წელის დასაღვევად. დიდი ღვაწლი მადლიერი ქართველი ერისკაც უფელთაჲს დაფასებული იყო და უნდა იქონიდა კადევი უფელთაჲს. დეე ის მოვლენა, რომ შირველი შემოსავალი ამ გზისა გადაიდო დაჭრიდთა სასარგებლოდ, მაჩვენებელი იქონიდა იმას, რომ კახეთის რეინის გზა დაჭრილ საქართველოს წულუღებსაც დასაღვევს მადამოს და მისი შემოსავლით განაკურნება ათასი ჩვენი ავადმყოფობა. მამ მთა უფრო მხნედ და სიხარულით შეეხვედით ამ გზას ამასთანავე გასაჭირის დროს, რომ გასამხიკებელი და სასიხარულო ბეგრი არ არის ქვეყანაზედა. ჩვენი გულწრფელი სადამა კახეთის რეინის გზას!

ზანუხად ბ-ნ დუბროვსკის

„კავკასიკოე სლოვოს“ პატივცემულმა თანამშრომელმა ბ-მა დუბროვსკიმ, სრულიად მოულოდნელად გამოილაშქრა ჩვენზედ და სრული სიწყნარის, სიმშვიდის და სიჩუმის დროს იარაღის ჩხარუნა შოვინიზმი დაგვწამა. რასაკვირველია, ეს აიხსნება იმით, რომ საზოგადო მოვლენანი უფრო სწრაფი ტემპით მიდიან, ვიდრე ამას აღმოიჩინებენ ამჩნევენ და ბ-მა დუბროვსკიმაც დივივიანა, მაგრამ ამას კერძო მიზეზებიც აქვს, სახელდობრ ის, რომ ბ-ნ დუბროვსკის ალბად გულუბრყვილოდ „კავკასიკოე სლოვო“ კავკასიის ერთა ინტერნაციონალური ორგანო ჰგონია.

რით აიხსნება ისეთი მოვლენა, რომ განსაკუთრებით სომეხთა საკითხებით დაინტერესებული გაზეთი, რომელიც მხოლოდ რაღაც ნამცეცებით გაიხსენიებს ხოლმე ქართველობასაც, დღეს ბატონ დუბროვსკის პირით ლაპარაკობს ქართველების შოვინიზმზედ და სომეხთა შოვინიზმს ვერა ხედავს? ან დღევანდელ მომენტში, როცა ყველა სოლიდარობას ქადაგებს და ბ-ნი დუბროვსკიც ამ მოსაზრებიდან გამოდის—რა დროს შოვინიზმზედ ლაპარაკია? ჩვენ გვიკვირს, რომ ბ-ნ დუბროვსკის სომხურ გაზეთში განუცდია სომხური გავლენა და იმათსავე ძველ მოტივებს იმეორებს. ჩვენ სრული იმედი გვაქვს, რომ ბ-მა დუბროვსკიმ კარგად იცის ქართული და ჩვენს წერილში „შვიდი კაპიკი“, თუ არა სასიამოვნო რამ დაინახა, ალბად ნისრის მქაშელის დღე განუმეორდა, თორემ გულწრფელად და თამამად შეგვიძლიან თქმა, რომ კავკასიელ ერთა სოლიდარობას ჩვენა, —კი არ ვარდევით, არამედ გარკვე-

ვით ვამბობთ: ყველას თავისი წილი უნდა ახსოვდეს და სხვისას არ ებოტინებოდეს. „კავკასიკოე სლოვო“ კი სოლიდარობის მქადაგებელი კი არა, აღრევს მქადაგებლად გამოდის ალბად, რომ ისეთმა ქართველებმა მოიყარეს იქ თავი, რომელთაც ქართული არა სცხიათ რა და ფულისთვის „კავკასიკოე სლოვოში“ კი არა, ჰოტენტოტურ გაზეთშიაც იმუშაბენ. ჩვენი პოზიციები ისეთია, რომელთაც ქართველ ერის ღრმა ინტერესების შეგნებასთან არის დაკავშირებული და მათ დამცველებად ვერ გამოგიყვანთ იმ ელემენტს, რომელიც ფულად ჰყიდის თუნდ მარჯო შრომასაც იქ, საცა ქართველობის ინტერესები იჩქმალდება. ბ-ნ დუბროვსკის კარგი განზრახვები ჰქონია, ღმერთმა კეთილი მისცეს, მაგრამ გარეშე მაყურებელის როლიდან რომ შიგნით მაყურებლისაზედ გადასულიყო არ წამოსდებოდა ამ დროს და ამ საგანზედ ბასი სომხური კილოთი. საზოგადოთ არბიტრის როლი მაშინაა კარგი როცა ობიექტიურია.

მანი.

თბილისის ჰრესა

გაზეთი „კავ. სლოვო“ სწერს გუშინდელ ნომერში: ოსმალეების ოფიციალურმა „ტანინმა“ გაავრცელა ცნობა: რუსეთის მთავრობა და კერძოდ შეფა მოადგელეს პლანარაკეა აქვს ოსმალეების სომეხებთან, რათა სომეხთა გერთაახდეს რუსეთის შეფის სეპტრის ქვეშ. სტამბოლადან ეს ცნობა გადაიტანეს ფრანკულ გაზეთების აუტრენტებზე, იქიდან კი რუსეთს ს სტახტო გაზეთებშიც გადაბეჭდეს.

ეს მოხდა ომის დაწყებამდე, ჩვენ მაშინვე აღვნიხნეთ, რომ ასეთი მთავრობის ცნობა სომეხების სხვა სახელმწიფოების დაუთანხმებლად, სასურველი არ არის და ვიმედოვნებდით, რომ მთავრობა დაჩქარებდა ამის უარყოფას. ეს უარყოფა მთა უფრო საჭირო იყო, რომ მოსკოვის გაზეთები გადაჭარბებული მებრძალი ხასიათისანი, უკვე სიხარულით ითვრებოდნენ და ჩვენ მთავრობას აქებდნენ ინდივიტუალისათვის, რომელიც ამ მთავრობას, ყველასათვის საბედნიეროდ, არ გამოუჩენია. მიუხედავად ამისა, ჰრესაში ბარონ ვანკენგეიმის კავალენით „ტანინის“ მიერ ატეხილმა აღიქოთამს თავისი მოქმედება იქნია. საფრანგეთის მთავრობა შეშფოთდა და სტამბოლში დაიწყო იმის გამოძიება, თუ რამდენად მართალი იყო ტანინის ცნობები.

საფრანგეთის და ინგლისის მთავრობათ სრული საფუძველი ქქონდათ შიშის, რადგანც სულ ბოლო დროს რამდენიმე ზრუნენდენტი მოხდა, მაგალითისთვის დავასახელებთ ბოსნიის ჰერცოგოვინას. ესაა, როდესაც სწუდება ევროპის ბუდ-იღბალი, რადესაც ჩვენ ვიბრძვიან უფლებებისთვის, თვითნებობის წინააღმდეგ, ასეთი აზიურია ზოლიტიკა დღატი იქნებოდა.

ჩვენს ევროპულს მეგობრებს შეუძლიათ დამშვიდებით იევენენ—მეფის მოადგილის უარყოფა სძობს ეთაველსავე მასეზს ეტვისათვის. ამ ომმა, რომელმაც გამოიწვია რუსეთის სულიერი გარდაქმნა, გამოსცვალა აგრედვე ზოლიტიკის საშუალებანიც. რუსეთი ევროპად გარდაიქნა“.

ამ უამად დამტკიცდა მინისტრთა საბჭოს ეურნადი, რუსეთის თანამდებობის პირთა და დაწესე-

ბულებათა მიერ ფინლანდიაში რუსული ენის შესახებ. დამტკიცებულ გეგმის თანხმად, ეველას საბუთი, მიწერ-მოწერა, ახგარიშები და სხვა ასეთები გარდა აქტებისა, რომელიც სეიმადამა გამოსული, უნდა შემდგარი იყოს რუსულად მიწერ-მოწერა ფინლანდიის დაწესებულებათა გენერალ-გუბერნატორთან და სამშენით უმადეს დაწესებულებებით სთავგეში, აგრედვე უნდა სწარმოებდეს რუსულ ენაზე გენ-გუბერნატორის შუამავლობით. რუსულ ენაზე მიწერ-მოწერა და საქმის წარმოება დაუყოვნებლივ სრულდება სამდიკანოში ფინლანდიის სახანზორტო ექსპედიციაში. სამის წლის შემდეგ ფინლანდიის სეიმის სამეურნეო ნაწილში და სენატის ზოაკურორთან, და ოთხის წლის შემდეგ კი — ფინლანდიის ტეტრალურ დაწესებულებებში, გუბერნატორებს და საგუბერნიო სამმართველოებში. „სახ. გაზ.“

საომარ ასპარესთა მდგომარეობა

მართალია საომარი ასპარესები ისე გამრავლებულია და მათი მდგომარეობა ისე გართულებული, რომ ყოველად შეუძლებელი ხდება მათი დაახლოვებული სურათების დახატვაც კი, იმ ცნობათა მიხედვით, რომელთაც ძალიან მცირე რიცხვით გვაწვდიან სტრატეგიულის მოსახრებით, მაგრამ მაინც საჭიროა გამოიჩინეს ხოლმე საერთო მოხაზულობა ამ არა ჩვეულებრივი ბრძოლისა.

არამთუ ყოველ დღე და კვირა, ხანდახან რამდენიმე საათში ისეთი ცვლილებანი ხდება, რომ უკვე აწყობილს და დაბეჭდილს ამბავს მნიშვნელობა ეკარგება და „დაძველებულ“ ახალ ამბად ითვლება. მაგრამ თვით სიდიადე ბრძოლისა ჰქმნის ერთგვარ მწყობრ მსვლელობას, რომელსაც ნახტომები მაინცა და მაინც ისეთი ხშირი არ მოსდევს. აი მაგალითად დასავლეთ ფრონტზედ ე. ი. საფრანგეთსა და ბელგიის საზღვართან გამწვავებული მდგომარეობა მთელი კვირაობით გრძელდება და ვერც ერთმა მხარემ ვერ დაჰქნია მეორე ისე, რომ რაიმე ღირსშესანიშნავ საწადელისათვის მიედწია, თუმცა კი ხან ერთი წაიწვეს წინ, ხან მეორე და სისტემატიურად სცდილობს გამარჯვებასა. გერმანია ამბარებს ბელგიის ზღვის ნაპირებს, ზიდავს ნალმებს, წყლისქვეშ მთავლებს, ჰაერობლანებს და ცეხვლინებს,

თითქო ახლა ინგლისს უნდა შესთავაზოს ის სასტიკი და მკაცრი ძღვენი, რომელიც მისცა მთელ ბელგიის და ნაწილობრივ საფრანგეთსაც. მაგრამ ამ საერთო ცდაში კალეზედ და დიუნკირხენზედ მსვლელობა გაეყინა, რაკი შეერთებულმა ძალამ მოკაშირეთა, ბელგიელ ფრანგულ-ინგლისური ჯარებისამ, — თავგანწირული ჯავშნიანი კედელი აღუმართა წინა. გერმანია კვლავ ემზადება, მაგრამ კი ვეღარ იწვეს წინა ჯერ-ჯერობით.

მეორე ფრონტზედ მდგომარეობა უფრო უარესია თითქო: მთელ ფრონტზედ უკან ახევივებენ და ეს დახევა ყველაზედ ძვირად უჯდება ავსტრიას, რომელიც ჰკარგავს ხალხს, იარაღს და პოზიციებს. საერთო ფლოტი გერმანელ-ავსტრიელებისა უახლოვდება გერმანელების საზღვარს, თუმცა უკანასკნელნი ჯერ კიდევ რუსეთის ტერიტორიაზედ იბრძვიან და თავხედურად მაგრდებიან, თითქო არც როდისმე აპირობენ წასვლას. სამხრეთი ფრონტი ორადაა გაყოფილი: სერბიისა, საცა უკანასკნელ დროს თითქო მიაწყნარეს ავსტრიელებმა მისი თავგამოდებული იერიშები და ოსმალეთისა, რომელიც ჯერჯერობით აქტივობას არაში იჩენს და წვრილმან კინკლაობით უკან-უკან იწვეს. ეს კინკლაობა, ვგონებთ, არც გაძლიერდება ბუნებრივ და სტრა-

ტეგიულ მიზეზთა გამო: სცივე და დიდი მთები ერთის მხრით და გამოუსადეგრობა გერმანიისათვის კავკასიაში ბრძოლის გაჩაღებისა მეორე მხრით — სრულ იმედს იძლევა, რომ სამხედრო ოპერაციები აქეთ ფრონტზედ დიდს ინტენსივობას არ გამოიჩინენ, თუ არ მივიღებთ მხედველობაში საზღვაო და სანაპირო ბრძოლას, საცა შესაძლებელია დიდი ამბები დატრიალდეს. შორეულ აღმოსავლეთის ფრონტზედ, როგორც გაზეთები გადმოგვცემენ, ია-

პონელებმა ორი თვის ალყის შემდეგ, აიღეს ცინდაო. სულ მოკლე ხანში, ოსმალეთის ფლოტმა ყუმბარები დაუშინა ნოვოროსიისკს, სევასტოპოლს, სიმფეროპოლს, ოდესას და უკანასკნელად ფოთსაც, დალუბა რამდენიმე სამგზავრო და სამხედრო გემი. ესეთივე თავხედობა გამოიჩინეს გერმანულმა გემებმა ჩილის ნაპირებთან, საცა დალუბეს ინგლისური ორი კრესერი. სხვა წვრილამდ აშშ-ში თვალსაჩინო არაფერი მომხდარა.

სამხედრო-ტექნიკური გაუმჯობესებანი

III

იმ საომარ იარაღთა აღწერის შემდეგ, რომელზედაც წინა წერილებში გვქონდა ბაასი, დაგვრჩა აღწერა მხოლოდ იმ ხელსაწყოებისა, რომელთაც თანამედროვე ომში არა ნაკლები მნიშვნელობა აქვთ, ვიდრე ზარბაზნს, ჰაერობლანს და სხ. ყოველი ტექნიკური თუ სხვა რამ მეცნიერული გამოგონება, და აღმოჩენა, ყოველი გაუმჯობესება საუკეთესოდ არის გამოყენებული ამ დიად ბრძოლაში. ისეთ საუცხოვო გამოგონებას, როგორც არის ტელეგრაფი, მავთულიანი თუ უმავთულო, ან ტელეფონი პირველ ხარისხიდან როლს თამაშობენ დღეს. ეხლანდელი ომი ისეთ დიდ ფრონტებზედ სწარმოებს, 100—400—500 ვერსის სიგრძეზედ, რომ მისი საერთო ხელმძღვანელობა, მარტოა ტელეგრაფითა და ტელეფონით არის შესაძლებელი. მთავარ შტაბში იკრიბება ყველა ცნობა ადგილმდებარეობისა, წყლებისა, მთებისა, ამინდისა, მოგროვილია ყოველგვარი პოლიტიკური ეთნოგრაფიული, ტიფოგრაფიული და სხ. რუკები, შეკრებილია მკოდნე პირები, რომელნიც განუწყვეტლივ ჰკრებენ ცნობებს მტრის სიდიდემ სიძლიერეზედ და თავის ჯართა მოძრაობაზედ და ამგვარად აწონილ-დაწონილ ცნობებით ხელმძღვანელობენ ბრძანების გასაცემად. მაშასადამე მთავარ შტაბის და მოქმედ ჯარების შუა გაბმული მართულები ნამდვილად ადამიანის ნერვების როლს თამაშობენ. ესევე ტელეგრაფი საჭიროა გრძელ ფრონტზე გაქიმულ ჯარებისათვის ერთმანეთთან კავშირის დასაქვრად. ტელეფონი უფრო მკიცრე როლს თამაშობს, რადგან იგი ემსახურება უფრო ვიწრო მიზნებს:

იგი აერთებს ცალკე ჯარების უფროსებს და ბრძოლაში გასულთ. ეს საველე ტელეფონი სახელდახელოდ იმართება ხოლომე, ამისი მიმღები აპარატები ბევრჯელ უბრალო ხეზედ, ადამიანის ზურგზედ, ან პირდაპირ დედამიწაზედ არის დანდობილი. მისი საშუალებით ყოველი ცნობა ეძლევა ბევრჯელ რამდენიმე ვერსით დაშორებულ უფროსს და ყოველივე ბრძანება გადაიციემა სამოქმედოთ.

ტელეფონი გერმანელებს, მაგალითად, სხვადასხვანაირი აქეთ მიწის ზედაპირზედაც, როგორც ჩვეულებრივ ყველა ჯარსა აქვს, და **მიწის ქვეშაც**. ეს უკანასკნელი იმითაა კარგი, რომ უჩინარია და მტერი თუ წაახდენს ზედაპირს, მოსაპობს მართულს და ბოძებს, ქვეითი მაინც რჩება და ცნობები ეძლევათ უფროსებს. ეს ქვეშეთა ტელეფონების აპარატები ბევრჯელ წყლის ორმოშია გამართული, ბევრჯელ უბრალო ხეში, სკაში და ისეთ ადგილებში, რომელთაც მტერი ძნელათ თუ მიაქცევს ყურადღებას. ეს მით უფრო საჭიროა და სასარგებლოა, რომ საიდუმლო ტელეფონის საშუალებით, გერმანელთა შეუძლიანთ ჯაშუშების და ჯარისკაცთა საშუალებით იმ ადგილიდანაც მიიღონ ცნობები, რომლებიც უკვე დაქვრილი აქვს მტერსა. შესაძლებელია ისიც, რომ მტერს ზურგით მოექცევა ადამიანი და თავისიანებს ყოველ მათ მოძრაობას აცნობებს. ასეთი როლის თამაში შეუძლიან უმავთულო ტელეგრაფსაც დიდ მანძილზედ. გემები, მაგალითად, უმავთულო ტელეგრაფით გაცემულ ჩვენებათ ემორჩილებიან.

მეორე რიგი ხელსაწყოებისა არის ყოველგვა-

რი პროექტორები. პროექტორები არის მოძრავი და უძრავი. მოძრავები უფრო მცირენი არიან, შედგმულნი მატარებლებსა-ავტომობილებსა და სხ. ეტლებზედ. უძრავნი—მსხვილები და ადგილზედ ან დიდ სამხედრო გემებზედ გამაგრებულნი. მათი როლიც სხვადასხვანაირია. ისინი ანათებენ ადგილ-მდებარეობას, რომ გასინჯონ, მტერი ხომ არსაიდან მოდის ღამე, ან ჯარი მიწაზედ; ან გემი, ან წყალქვეშ მავალი ნავი ზღვაზედ და სხ. პროექტორებს ხშირად ხმარობენ იმისათვის, რომ მტერს თვლი აუხვიონ და ნამდვილი თავისი ადგილ-მდებარეობა და ძალა დამალონ ან კიდევ იმისათვის, რომ თვალეში შეანათონ მოსულ მტერს და ამით დააბრმავონ იმ დროს, როცა თავისიანებს მიუსევენ. ყველას მოეხსენება, რომ დიდი სანათურისაკენ თუ მიდინარ, გარშემო აღარაფერი სჩანს ხოლმე. ასეთსავე პროექტორებს ხმარობენ ჰაერობლანები და დირიჟაბლები და მათი საზვერი ჯარებიც. რამდენიმედ პროექტორები შევლიან იმ დარგშიაც, რომელსაც ეწოდება „სიგნალიზაცია“, ე. ი. ნიშნების მიცემა. თუმცა უმთავრესად აქ როლს თამაშობენ სხვა და სხვა ფერის ზომის და კომბინაციების სანათურები, შუშუნები და სხ. ეს სიგნალიზაცია ღამე მომქმედის, რასაკვირველია დღისით სხვა გამოხატულებას იღებს. მაგალითად ირკვევა, რომ გერმანელებს ისე საუცხოვოდა აქვთ შემუშავებული ეს დარგი, რომ არამც თუ თავის ქვეყანაში, უცხოეთშიაც ყველგანა ჰქონიათ მოწყობილი მრავალი ადგილები, საცა წინდაწინვე გაგზავნილი ჯაშუშები დაწვრილებით აცნობებენ თავიანთებს ყოველგვარ ცნობას სხვა და სხვა ნიშნებით. პრესაში იყო ასეთი მაგალითები: სოფლის სამრეკლოს საათის საშუალებით, ერთი გერმანელი ჯაშუში ანიშნებდა თავისიანებს ინგლისელ ჯარის ბოძრობას, რიცხვს და სხ. პოლონეთში ერთი მემამულე ასევე იქცეოდა შუშუნების შემწვობით და სხ. გამოყენებულია ყველაფერი, ყოველი წვრილმანი, რომ ჯარის უფროსს შეეძლოს გათვალისწინება შემდეგი ნაბიჯებისა, რაკი სულ უბრალო შემთხვევას შეუძლიან დაღუპოს ან გამარჯვებით ატაროს.

დღევანდელი ომი წინანდლებთან შედარებით, უფრო მიწაში სწარმოებს, თუ ითქმის ასე, ვიდრე მიწის ზედა პირზედ. რადგან ეხლანდელი საომარი იარაღები მეტად ხასტიანი და ძლიერი არიან,

მათთან პირდაპირი შებრძოლება მეტად სახიფათოა და მოპირდაპირე ჯარები სკდილობენ, რაც შეიძლება მეტად ამოეფარონ რასმე. ყოველ მხრივ საუკეთესო ფარი არის მიწა. იგი იაფია, ყველგან არის და ზიდვა არა სჭირდება და საუცხოვო თვისება აქვს, როგორც ყოველგვარ იარაღის მოწინააღმდეგეს; ცნობილია, რომ მიწის მოზრდილ ბორცვს ვერც ერთი ტყვია ან ყუმბარა ვერ უვლის, და შიგვე ჰკარგავს თავის ძალას, შიგა ნელდება და თუნდაც აფეთქდეს იმდენ ზიანს ვერ აყენებს გარემოს. კედელი, დაყრილი ქვა, ფოლადი და სხ. უფრო საშიშია, ვიდრე მიწა, რადგან პირველნი თითონ იმსხვრევიან ყუმბარებისაგან და თავისი ნატყებებით არა ნაკლებ ზიანს აყენებენ ჯარსა, ვიდრე თვით ყუმბარა მიაყენებდა. მიწა კი თითქოს ისეთ როლს თამაშობს ყუმბარისათვის, როგორც წყალი ანთებულ მაშხალისათვის, ყუმბარა შიგ ქრება ან მცირედ შუშუნს იწყობს. ყველა ამისათვის მიწის **თხრილებს** დიდი მნიშვნელობა ეძლევათ.

ეს თხრილები სხვადასხვანაირია. სულ უბრალო თხრილი წარმოადგენს სიგრძეზედ ამოღებულ მიწას, რომელშიაც ჩასხდებიან ან ჩაწვებიან ხოლმე ჯარისკაცი, რომ ნაკლებ გამოჩნდნენ მტრისათვის, მეტი ზიანი მიაყენონ თვითონ და უკეთ კი იყენენ დაფარულნი ამავე მიწით. უბრალო თხრილიც ორგვარია: ერთი ისეა მოწყობილი, რომ ამოღებული მიწა მტრისაკენ არის დაყრილი, ეს მაშინ, როცა ჯარი თვითონ აპირობს იერიშს ან მიდის კიდევ თან მიდის, და თან წინ თხრილებს წაიმძღვარებს; მეორე თხრილია, როცა მოსაგერებლად კეთდება მაშინ თხრილი მტრისაკენაა და ამოყრილი მიწა კი თავისიანებსაკენ. ასეთ თხრილებს ბევრჯელ ამაგრებენ ეკლიანი მავთულით, დამტვრეული შუშით (ცხენებისათვის სიარულის გასაძნელებლად), ორმოებით (ВОЛЧЬИ ЯМЫ), ფუგსებით (ასაფეთქებელი ადგილებით) და სხვა. კარგად გაკეთებული და შემუშავებული თხრილი ბევრჯელ საუკეთესო ციხეზედ უძლიერესი და უკეთესია, მეტადრე იმისთანა უზარმაზარ და ძალოვან ზარბაზნების წინაშე, რომელთაც 10—60 ფუთიან ყუმბარების სროლა შეუძლიანთ. გერმანელებს სადა თხრილებს გარდა, აქვთ გადახურული თხრილებიც, ე. ი. სადა თხრილი რამდენიმე ვერსის სიგრძეზედ დახურულია ხეებით და ზედ

დაყრილ მიწით და მტრისაკენ მარტო ვიწრო პირი აქვთ გახსნილი, საიდანაც ისერიან თოფს, ტყვიის მფრქვეველებს და სდგავენ ფოლადის პატარა-პატარა კოშკებს ზარბაზნებით. ამ დახურულ თხრილებში ჯარისკაცები დაფარულნი არიან წვიმა-თოვლისაგან, სრცივისაგან და დრო გამოშვებით დასვენება-დაძინებაც შეუძლიანთ, რადგან თხრილშიაც და იმის უკანაც საგანგებოდ გამოთხრილი მღვიმეები არის. ამ თხრილების ოსტატობაში, ავსტრიელებმა უფრო მეტი უნარი გამოიჩინეს სხვებზედ და; როგორც გაზეთები იუწყებიან, მათი თხრილები მთელ მიწის ქვეშ გამართულ ქალაქს მოაგონებენ ადამიანსაო.

თხრილებს მოსდევენ **ჯებირები** და **ხერგები**.

ჯებირი თხრილთან შედარებით ხელოვნური არის, იგი სხვა და სხვა მასალისაგან გაკეთებული დასაბრკოლებელი კედელია, ჯებირი შეიძლება ხისაც იყოს, კედლისაც, მიწისა, **ქალაღისა**, რკინისა და რისაც გნებავთ—იგი გაუმჯობესებელი ბარიკადა რომელსაც აშენებენ ყველაფრისაგან, რაც ადამიანს ხელში მოხვდება. საუკეთესო მასალად ითვლება ისევ მიწა, ფქვილი და ყოველი მტვერმავარი. ქალაღის რულოები ან დასტები იმით არიან კარგი, რომ ტყვია და ყუმბარა ზედ იხვევს და ჰკარგავს თავის ძალას, რაკი ცნობილია, რომ ყველა გასროლილი საგანი ბზრილით მიდის წინა.

ქალაღისას აკეთებენ ერთგვარ ფოლადსაც, რომელიც მაგარი და ამასთანავე მსუბუქიც არის. ქალაღის გარდა, გერმანელები ხმარობენ მართულის ხვეულებს, რომელთა დიდი რკალები პირდაპირ ჰყრია მიწაზედ, ან ჯებირზედ და ის დანიშნულება აქვთ, რომ შიგ ჩავარდნილი ყუმბარის მოქმედება გააქარწყლონ. მართლაც, ყუმბარა რომ გასკდება, აქვთ იქით გასტყორცნის ხოლომე ტყვიას და ნატეხებს, რომელთაც მათულის ხვეული აღარსად გაუშვებს, საზოგადოთ კი ყველა რბილი საგანი უფრო გამოსადევია ჯებირისათვის, ვიდრე მაგარი: ბალიში, ლეიბი, დოშაკი, ტილო და ყოველგვარი

ქსოვილი და მოთელილი. უკანასკნელებში ერთი უკეთესთაგანია ჩვენებური ნაბადი, რომლის შიგნით 7 კეცს ტყვია ვერ ატანს, თუ ნაბადები გაქიმულია ერთიმეორესთან დაშორებით.

ხერგი იგივე ჯებირია, მხოლოდ უფრო შემოზღუდული და იმართება ვიწრო გასაღებში, ხევეებში, გზებზედ და სხ.

ომის დროს დიდი მნიშვნელობა აქვს ჯარის მოძრაობას და მტერი ყოველთვის სცდილობს დაჰფაროს თავისი და გაიგოს მტერის მოძრაობა—ამ მიზნით გერმანელებს ორი საშუალება აქვთ: ჯაშუხ შობა-დაზვერა და ჰაეროპლანი—მტრის მოძრაობის შესატყობად და **ბოლის კედელი** სხვა მოსატყუებელ საშუალებებთან ერთად—თავიანთ მოძრაობის დასაფარავად და მტრისა შეცდომაში შესაყვანად, ბოლის კედელი შედგება ერთგვარი ქიმიური შენადგენისა, რომელსაც აზნევენ რამდენიმე ვერცხის სიგრძეზედ და ერთბაშად ცეცხლს უკიდებენ. ნამდვილი ბოლის კედელი იმართება რამდენიმე ხნის განმავლობაში და მტერი ვერ ხედავს იმის უკან რა მოძრაობა ხდება. ეს კედელი რამდენჯერმე იმართება მტრის თვალწინ და სულ უბნევეს გზაკვალსა.

კიდევ და კიდევ ბევრია ძველი და ახალი საშუალებანი, რომლითაც თანამედროვე მებრძოლნი ერთმანეთს ჟღეტენ, იგერიებენ, ატყუებენ და ზიანს აყენებენ, მაგრამ ეს წერილები მეტად გაგვიგრძელდა და დანარჩენ საშუალებათა აღწერაზედ აღარ შევჩერდებით.

ნომარი.

რედაქტორ-გამომცემელი

რ. გაბაშვილი.